ΠΡΟΤΥΠΟ ΦΡΟΝΤΙΣΤΗΡΙΟ ΑΝΔΡΕΑΣ ΚΑΛΟΔΙΚΗΣ

Αγ. Κωνσταντίνου 11 (Στοά Θεολόγου)
Πειραιάς
Τηλ. 2110 131 551 & 2110 131 552

ΠΡΟΤΕΙΝΟΜΕΝΕΣ ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ

ΠΑΝΕΛΛΑΔΙΚΕΣ ΕΞΕΤΑΣΕΙΣ
ΗΜΕΡΗΣΙΩΝ ΚΑΙ ΕΣΠΕΡΙΝΩΝ ΓΕΝΙΚΩΝ ΛΥΚΕΙΩΝ
6 ΙΟΥΝΙΟΥ 2023
ΕΞΕΤΑΖΟΜΕΝΟ ΜΑΘΗΜΑ: ΑΡΧΑΙΑ ΕΛΛΗΝΙΚΑ

ΔΙΔΑΓΜΕΝΟ ΚΕΙΜΕΝΟ

Α1α.
1. Λάθος
2. Λάθος
3. Σωστό

Α1β.
α. παράδειγμα
β. αναλογία

Β1. Ο ορισμός της πόλεως γίνεται στο πρώτο απόσπασμα με παραγωγικό τρόπο: αρχικά ο Αριστοτέλης δηλώνει ότι, γενικά, η κάθε πόλη είναι μια μορφή κοινωνίας και ότι κάθε κοινωνία έχει συγκροτηθεί για να στοχεύει σε κάτι αγαθό («ἐπειδὴ πᾶσαν πόλιν ... συνεστηκυῖαν»). Στη συνέχεια σχολιάζει ότι όλοι κάνουν τα πάντα για να πετύχουν αυτό που θεωρούν αγαθό («τοῦ γάρ δοκοῦντος ... πάντες»). Απ' αυτό, υποστηρίζει, γίνεται φανερό ότι όλες οι κοινωνίες στοχεύουν σε κάποιο αγαθό («δῆλον ὡς πᾶσαι ... στοχάζονται») και ότι η πόλη κράτος («ἡ καλουμένη πόλις») είναι μια «πολιτική κοινωνία» - προσεχές γένος του ορισμού. Η ειδοποιός διαφορά από τις άλλες κοινωνίες είναι ότι αυτή εμπεριέχει όλες τις άλλες, είναι η σημαντικότερη αυτών και στοχεύει στο ύψιστο αγαθό («μάλιστα δέ ... περιέχουσα τὰς ἄλλας»). Είναι μια τέλεια κοινωνία που προήλθε από τη συνένωση περισσότερων κωμών («Ἡ δ' ἐκ πλειόνων ... πόλις»), έχει επιτύχει την αυτάρκεια που την τελειοποιεί («ἤδη πάσης ... εἰπεῖν»), συστάθηκε για να διασφαλίζει τη ζωή («γινομένη του ζῆν ἕνεκεν»), αλλά υπάρχει για να εξασφαλίζει την καλή ζωή, την ευημερία, την ευτυχία των πολιτών της («οὖσα δὲ τοῦ εὖ ζῆν»).
Κατά τον Αριστοτέλη, η πόλις είναι η τελειότερη μορφή κοινωνικής συμβίωσης. Περιλαμβάνει ατελέστερα κοινωνικά μορφώματα, όπως η οικογένεια, η φυλετική συγγένεια και σχέση, το χωριό, μια συντεχνία κ.ά. Η πόλις δεν είναι απλώς μια ανταλλακτική κοινωνία που διασφαλίζει την επιβίωση των μελών της, αλλά εκείνη η οργανωμένη και αρθρωμένη κοινωνία που διασφαλίζει τις προϋποθέσεις για την πλήρη ανάπτυξη όλων των δυνατοτήτων του ανθρώπου (σχόλιο *πόλις* σ. 154). Μιλώντας για την «πόλιν» ο Αριστοτέλης δηλώνει καθαρά ότι τη θεωρεί μία από τις κοινωνικές οντότητες (ομάδες συνύπαρξης) των ανθρώπων. Η οἰκία και η κώμη αποτελούν ατελείς μορφές ανθρώπινης κοινωνίας, γιατί δεν μπορούν να

εξασφαλίσουν στα μέλη τους την πληρότητα των σχέσεων και την ολοκλήρωση της κοινωνικής φύσης του ανθρώπου. Η οἰκία περιλαμβάνει, κατά τον Αριστοτέλη, μόνο τη συζυγική σχέση άνδρα-γυναίκας, τη σχέση πατέρα-τέκνων και τη σχέση δεσπότη-δούλου. Η κώμη διευρύνει αυτόν τον κύκλο ικανοποιώντας κάποιες περαιτέρω ανάγκες, πρωταρχικά οικονομικές. Έτσι, οἰκία και κώμη διασφαλίζουν τη ζωή (ζῆν), δεν μπορούν όμως να παράσχουν την καλή ζωή (εὖ ζῆν), την αυτάρκεια δηλαδή και την ευτυχία. Αυτό, όπως είδαμε, είναι έργο της πόλεως (σχόλιο *κώμη* σ. 154).
Η αυτάρκεια αποτελεί θεμελιώδες γνώρισμα της πόλεως και πρωταρχική επιδίωξή της. Με αυτήν δηλώνεται η επάρκεια των αγαθών που είναι απαραίτητα για την απόκτηση και διατήρηση της συλλογικής ευτυχίας (εὐδαιμονίας). Πρόκειται για αγαθά εξωτερικά (υλικά), σωματικά και ψυχικά. Η αυτάρκεια μιας πόλης εξαρτάται α) από τη γεωγραφική της θέση, ώστε να εξασφαλίζονται υλικά αγαθά, β) από το έμψυχο, ανθρώπινο δυναμικό που διασφαλίζει την άμυνα της πόλης-κράτους και γ) από το σύστημα χρηστής διοίκησης και απονομής δικαιοσύνης, που εγγυάται την εσωτερική συνοχή της πόλης (σχόλιο *αὐτάρκεια* σ. 154). Στο δικό μας χωρίο η πόλις χαρακτηρίζεται τέλεια, ακριβώς γιατί τίποτε άλλο δεν χρειάζεται πέρα από αυτήν ο πολίτης, αφού η πόλις είναι αυτάρκης, μπορεί δηλαδή και μόνη της να του χαρίσει το πιο μεγάλο αγαθό, που είναι το εὖ ζῆν, η εὐδαιμονία. Από την άλλη, ως απαραίτητες προϋποθέσεις για την επίτευξη της καλής κοινωνικής ζωής ο Αριστοτέλης απαριθμεί τις εξής: α) επάρκεια τροφής, β) ποικιλία τεχνών και τεχνιτών, γ) επαρκής οπλισμός, δ) οικονομική ευπορία, ε) θρησκευτικοί θεσμοί, στ) θεσμοί δικαιοσύνης. Αυτό το τελευταίο χαρακτηριστικό της πόλης θεωρείται από τον φιλόσοφο και το πιο σημαντικό (σχόλιο *εὖ ζῆν* σ. 154).
Ιδιαίτερη σημασία στο σημείο αυτό πρέπει να δοθεί στο χαρακτηρισμό «τέλειος» Μέσα στη λέξη αυτή ο αρχαίος Έλληνας άκουγε καθαρά τη λέξη τέλος, μια λέξη που δήλωνε τον σκοπό για τον οποίο είναι πλασμένο το καθετί, τον προορισμό του. Είναι φανερό ότι με αυτή τη σημασία η λέξη δεν δήλωνε ό,τι η δική μας λέξη τέλος· ίσα ίσα δήλωνε τη στιγμή της τελείωσης, της ακμής, της ολοκλήρωσης. Στη συγκεκριμένη λοιπόν περίπτωση του κειμένου μας το επίθετο τέλειος λέγεται σε σχέση με την ολοκλήρωση του εξελικτικού κύκλου που παρακολουθούμε (οἰκία - κώμη - πόλις)· με το νόημα αυτό η στιγμή της ολοκλήρωσης δηλώνει και το τέλος της εξέλιξης (η οποία όμως δεν οδηγεί σε μια τελική φθορά, αλλά σε μια τελική ολοκλήρωση).

Β2. Τόσο στο απόσπασμα από τα Πολιτικά του Αριστοτέλη, όσο και σε εκείνο του Ανωνύμου του Ιαμβλίχου παρουσιάζεται η άσκηση της εξουσίας από τον «Υπεράνθρωπο». Τα δύο κείμενα, μάλιστα, εμφανίζουν τόσο συγκλίσεις όσο και αποκλίσεις.
Στο κείμενο του Ανωνύμου του Ιαμβλίχου ο «Υπεράνθρωπος» περιγράφεται ως «άτρωτος, απρόσβλητος από αρρώστιες και από άλλα παθήματα, χαλύβδινος, με υπερφυσικές σωματικές και ψυχικές δυνάμεις». Θεωρείται ικανότερος να ασκήσει την εξουσία σε σχέση με τους πολλούς, καθώς ένα τέτοιο πλεονέκτημα θα του εξασφάλιζε η δύναμή του, καταφέρνοντας, μάλιστα, «να παραβαίνει ενίοτε το νόμο

Αγ. Κωνσταντίνου 11 (Στοά Θεολόγου)
Πειραιάς
Τηλ. 2110 131 551 & 2110 131 552

χωρίς συνέπειες». Στο σημείο αυτό, ωστόσο, επισημαίνεται ότι η όποια παρανομία θα περιοριζόταν από το νόμο και τη δικαιοσύνη, κάτι που θα ανάγκαζε τον «Υπεράνθρωπο» να συνταχθεί με τις δύο αυτές αρχές. Σε διαφορετική περίπτωση το πλήθος θα συσπειρωθεί εναντίον ενός τέτοιου φανταστικού δυνάστη και καθώς θα είχε «καλή διοίκηση και αριθμητική υπεροχή», θα υπερτερούσε απέναντί του «είτε με την επιδεξιότητα είτε με τη δύναμη και τελικά θα έβγαινε νικητής».
Στο απόσπασμα από τα Πολιτικά του Αριστοτέλη, το δεύτερο παράδειγμα που χρησιμοποιεί ο φιλόσοφος για να στηρίξει την άσκηση της εξουσίας από το πλήθος είναι υποθετικό και ανάγεται περισσότερο στον κόσμο της μυθολογίας. Παρουσιάζει τη δύναμη του πλήθους παρόμοια με τη δύναμη που θα διέθετε ένας υπερφυσικός άνθρωπος με πολλά χέρια και πόδια (με υπερφυσική σωματική δύναμη), με πολλές αισθήσεις και με συσσωρευμένη αρετή και εξυπνάδα. Το υποθετικό, λοιπόν, και παραστατικό παράδειγμα του ενός ανθρώπου με τα πολλά χέρια και πόδια, εκφράζει την έννοια της δύναμης και της υπεροχής (του πλήθους). [Στη μυθολογία υπάρχουν πολλά τέτοια παραδείγματα (ο Απόλλων των Λακεδαιμονίων με τα τέσσερα χέρια και αφτιά, οι Ερινύες με τα πολλά χέρια και πόδια, οι Εκατόγχειρες κ.ά.)]. Έτσι, βασισμένος στην αθροιστική θεωρία, ο Αριστοτέλης καταλήγει στο συμπέρασμα ότι ένας τέτοιος «Υπεράνθρωπος» διαθέτει εκείνη τη φρόνηση, την αρετή και τη διάνοια για να ασκήσει με ιδανικό τρόπο την εξουσία.
Συνεπώς, στην περίπτωση του Ανωνύμου του Ιαμβλίχου ο «Υπεράνθρωπος» εμφανίζεται ως δυνητικός δυνάστης και ηγεμόνας που οφείλει να συνταχθεί με το δίκαιο, αφού σε αντίθετη περίπτωση οι πολλοί θα εξεγερθούν και θα περιορίσουν τη δύναμή του. Από την άλλη, ο Αριστοτέλης, αξιοποιώντας την αθροιστική θεωρία, αναφέρεται στον «Υπεράνθρωπο» ως το αποτέλεσμα της δύναμης και της ικανότητας του πλήθους να ασκεί με ιδανικό τρόπο την εξουσία.

Β3.
οπτική < ὁρῶμεν
σύσταση < συνεστηκυῖαν
λάθος < ἀλήθειαν
δοχείο < ἐνδέχεται
ποδήλατο < πολύποδα

Β4.
1. β
2. β
3. α
4. α
5. β

ΑΔΙΔΑΚΤΟ ΚΕΙΜΕΝΟ

Γ1.

Αγ. Κωνσταντίνου 11 (Στοά Θεολόγου)
Πειραιάς
Τηλ. 2110 131 551 & 2110 131 552

Σωκράτη, όλα αυτά που φύονται φαίνεται ότι έχουν τον ίδιο τρόπο (ανατροφής), και όσα φυτρώνουν από τη γη και τα άλλα ζώα και ο άνθρωπος. Και πράγματι στα φυτά αυτό γίνεται πάρα πολύ εύκολο για εμάς, όσοι καλλιεργούμε τη γη, δηλαδή το να προετοιμάζουμε όλα τα αναγκαία πριν από το φύτεμα και το ίδιο το φύτεμα· όταν όμως αυτό που φυτεύτηκε (το βλαστάρι) μεγαλώσει, μετά από αυτό η φροντίδα του βλασταριού είναι και πολλή (μακροχρόνια) και δύσκολη και απαιτητική. Έτσι μοιάζουν να έχουν τα πράγματα και για τους ανθρώπους· από τις δικές μου υποθέσεις εγώ συμπεραίνω και για τα άλλα. Διότι και για μένα η γέννηση αυτού εδώ του γιού μου, είτε πρέπει να την ονομάσω γέννηση ή τεκνοποίηση, έχει γίνει το πιο εύκολο (πράγμα) από όλα, όμως η ανατροφή του είναι και δύσκολη και πάντα επίφοβη για εμένα που φοβάμαι γι' αυτόν.

Γ2.
Στο συγκεκριμένο απόσπασμα ο Θεάγης αξιώνει από τον πατέρα του το Δημοδόκο να φροντίσει γι' αυτόν («ἐπιμεληθῆναί με ἑαυτοῦ») και να πληρώσει χρήματα σ' έναν από τους σοφιστές («χρήματα τελέσαι τινὶ τῶν σοφιστῶν») για να τον κάνει σοφό («ὅστις αὐτὸν σοφὸν ποιήσει»).
Η αιτία, για την οποία ο Δημόδοκος θεωρεί ότι ο γιός του κάμποσο καιρό τώρα τον ενοχλεί («πάλαι μοι πράγματα παρέχει») είναι ότι κάποιοι χωριανοί τους και συνομήλικοι του γιού του («τῶν ἡλικιωτῶν τινες αὐτοῦ καὶ δημοτῶν»), κατεβαίνοντας στην πόλη («εἰς τὸ ἄστυ καταβαίνοντες») άκουσαν και απομνημόνευσαν εκεί κάποιους λόγους που τους είπαν σ' αυτόν («λόγους τινὰς ἀπομνημονεύοντες») οι οποίοι του άρεσαν πάρα πολύ («οὓς ἐζήλωκεν»), και του τάραξαν το μυαλό, ώστε να επιθυμεί έντονα να γίνει κι αυτός σοφός (και επομένως να αρθρώνει και να κατανοεί παρόμοιους λόγους).

Γ3α.
ἔχειν → σχές
ῥᾷστον → ῥᾴδιον - ῥᾷον
ἀγεννής → ἀγεννοῦς
ἐπιθυμεῖ → ἐπιθυμεῖν
τὸ ἄστυ → τά ἄστη
καταβαίνοντες → καταβησόμενοι
πάλαι → παλαίτερον
ἐπιμεληθῆναι → ἐπιμεληθέντων
ὅστις → οἵτινες

Γ4α.
τὸν αὐτὸν: ονοματικός ομοιόπτωτος επιθετικός προσδιορισμός στο «τρόπον».
τοῦτο: υποκείμενο στο ρήμα «γίγνεται».
ὀνομάζειν: υποκείμενο στο απρόσωπο «δεῖ», τελικό απαρέμφατο (αναγκαστική ετεροπροσωπία).
πάντων: ονοματικός ετερόπτωτος προσδιορισμός, γενική διαιρετική στο «ῥᾷστη».

Αγ. Κωνσταντίνου 11 (Στοά Θεολόγου)
Πειραιάς
Τηλ. 2110 131 551 & 2110 131 552

εἰς τὸ ἄστυ: επιρρηματικός εμπρόθετος προσδιορισμός του τόπου (κατεύθυνση) στη μετοχή «καταβαίνοντες».
μοι: έμμεσο αντικείμενο στο ρήμα «παρέχει».
σοφὸν: κατηγορούμενο στο αντικείμενο «αὐτὸν» μέσω του ρήματος «ποιήσει».

Γ4β. Δημόδοκος ἔλεγεν ὅτι ἡ δὲ τότε παροῦσα ἐπιθυμία τούτῳ πάνυ ἕ (τοῦτον, αὐτόν) φοβοῖ (φοβοίη).